

Co cenného ze století 20. lze převzít ve století 21.?

Ladislav Hejdánek

Related preparatory texts:

[Co cenného ze století 20. lze převzít ve století 21.?](#)

k dokumentu existují tyto přípravné texty:

[Co cenného ze století 20. lze převzít ve století 21.?](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 12. 10. 2002 ◆ poznámka: AY, Heřmaň 12. 10. 02

◆ lecture, Czech, origin: 12. 10. 2002

Co cenného ze století 20. lze převzít ve století 21.? [2002]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: ...vítáme tedy pana profesora Hejdánka, který se s námi zúčastní našeho *retreatu* a teď mu předávám slovo.

Hejdánek: Tak já jsem přichystal pro všechny docela pěkné překvapení. Nejenže nebudu mluvit na dané téma, ale budu s tím tématem polemizovat. Takže tím pádem, já jsem říkal, kdybych mluvil vážně o tom, co jste chtěli, tak bychom byli tři a to už je trochu moc. Tak teď vlastně to trochu nadlehčím a jakožto ráno budeme mít větší svobodu říkat to, co si připravil on.

Především bych se na začátek rád odvolal na naše dva politiky, respektive na dvě myšlenky, kterým tito muži dali svými formulacemi pevné místo v našem povědomí, i když každý jiným způsobem. A obě myšlenky těchto našich současných klasiků budu aplikovat na naše téma, na téma našeho *retreatu*, s kterým budu polemizovat. Toto téma chápu jako otázku. Myslím, že to je chyba pořadatelů, že tam nedali otazník. Já tam měl: „Co cenného ze století dvacátého lze převést na století jednadvacáté.“ Tečka. Žádný otazník.

Jiný hlas: To je zodpovědnost.

Hejdánek: To je zodpovědnost. No, já jsem to ale vytušil svou genialitou, že tam ten otazník měl být.

Jiný hlas: Prosím, na dvanáctce byl.

Hejdánek: No prosím, no tak, tak vidíte, jak jsme zajedno všichni. Tak chápu to jako otázku a tak zaprvé: Ta otázka byla naprosto, naprosto špatně položená. Tolik první klasik.

A zadruhé: Nemám rád, když někdo klade tak přímo takové otázky. Pokud byste to nepoznali, tak je to mladý Pludek z Havlova *Vyrozumění*. A proto začnu kritickým hodnocením otázky samé. Upřesnění totiž je nezbytné, co by také filosof dělal, kdyby nevolal po upřesnění. Jsou setrvačnosti, na které vůbec nemáme vliv nebo jen velmi malý, a přesto se o většinu z nich opíráme. Neochvějně.

Zejména jsou to setrvačnosti přírodních rozměrů. Já nevím, naštěstí tady těch zdejších je menšina, tak snad mě nevynesou, když mluvím o přírodních setrvačnostech. Oni to tady zažili, jednu tu setrvačnost taky, která se hýbala trochu víc. Jsou to orstva, nížiny, řeky, moře, mořské proudy a tak dál. My sice moře nemáme, ale máme Českou nížinu, Český masív. No tak to doufám přeneseme do toho jednadvacátého století. Jenže my nemusíme, ono to tady stejně bude. Čili vy vidíte, my si musíme vymezit, o co vlastně jde. Některé věci budou samozřejmě v tom jednadvacátém století a já se obávám, že řada z nich, o kterých se zmínil včera Jan Šimsa, že tady budou, ať chceme nebo ne. Takže sice můžeme pozitivním myšlením se přisunout – ano, to je správné, že tady budou, ale i kdyby to bylo nesprávné, byly by tady také.

Jsou tam ovšem také věci, které nejsou z přírody, jsou naše. Ovšem tam ty setrvačnosti také nelze zastavit. Třeba televize bude. Počítače budou. To sice dělají lidé, ale teda zkuste to zastavit. Čili my se nemusíme příliš starat o to, co přenést, převzít. Ono to nějak jede samo.

Takže o tom také nebudeme mluvit. Ovšem pokud jsou to tyto věci, dokonce někdy se to vztahuje i maličko na ty přírodní, budeme mít kritické připomínky, že by to mělo být trochu jinak. Například vybetonovat koryto řeky už víme, že není ten nejlepší způsob, jak se zachránit před nepříznivými proměnami toho toku v důsledku pršení nebo naopak nepršení a tak. Ale přece jenom tedy tam máme co kritizovat a napravovat. A už začíná něco tady přenést – je otázka, ale jak to upravit, jak to vylepšit. O nápravě mluvil už Komenský. Myslím, že náprava bude téma, které bude přetrvávat nejen to jednadvacáté století, ale i to třetí tisíciletí. Napravovat bude vždycky co.

No a kdysi si stěžovali někteří, že nemáme moře, jen rybníky. A dneska některým se zdá, že i těch rybníků je nějak moc. Ovšem když vidíme, jak se k nám stěhují Holanďané, včetně jednoho Fríse, plní obav z tajících ledovců – a ty ledovce, odhad tedy není můj, nýbrž některých odborníků, kdo jim má věřit – ledovce budou tát v tom jednadvacátém století a třetím tisíciletí asi, ať chceme nebo ne. Je otázka, jestli vůbec ta lidská aktivita má takový vliv na to oteplování. Dřív lidé netopili naftou a uhlím a tak dále a byly

zátopky veliké anebo zase se dělaly zásoby pro nás pro to uhlí. Děje se spousta věcí i bez lidské aktivity a my to přičítáme přehnaně sobě, že my tady máme něco na starosti. V každém případě tedy my víme, že se nebudeme moci vrátet k tomu, jak to bývalo. Ono to nebývalo vždycky nejlépe. Nebudeme se vracet k dobám ledovým třeba. My budeme koukat na to, aby ta doba meziledová ještě chvíli aspoň vydržela, protože už má brzy končit. A takže možná to oteplování trochu tu meziledovou dobu protáhne, takže ještě děti našich dětí nezmrznu.

U toho pouhého dvacátého století bych nezůstával. Dříve to bylo přece jenom lepší i někde. Takže skoro bychom si měli vybírat nejen z toho dvacátého století, co převzít do jednadvacátého, ale měli bychom si vybírat i z těch předchozích. Tak tím jsem to rozostřil a pak tu jsou ty zkušenosti z historie, o tom hodně mluvil Šimsa včera, že ta historie dvacátého století skutečně za moc nestojí a možná, že s tím odstupem historiků, jak jsou na to zvyklí, až koncem tohoto tisíciletí budou vzpomínat, jak to bylo na tom přechodu a to poslední století z toho minulého tisíciletí, možná, že se jim to bude zdát trochu lepší než nám. Ovšem někteří lidé zase si na všechno zvyknou, člověk je tvor, který si zvykne téměř na vše, jako krysa třeba, může žít za všech okolností. A takže je to všechno relativní. Století válek a zároveň tedy vynález rovnováhy ohrožení vzájemného, to je proti válkám. Studená válka byla velkým vítězstvím zápasu proti horké válce a přitom víme, jak stále za pendrek.

Narůstání rozporů mezi severem a jihem a také pokusy o jeho překonání, které budou pokračovat a budou snad i vylepšovat. První zřetelné příznaky, sice ohlašované některými mysliteli už dříve předtím, ale zejména od toho zjištění, že těch zásob je v omezené množství, že naše zdroje nejsou nekonečné, že dál nesmíme žít na dluh ani na účet současných lidí v třetím světě, ani na účet budoucích. Nás můžou nějak inspirovat, a to jak odstrašením, tak tím, že se něco podařilo, i když ne mnoho. Zase budeme muset vybírat. Já to pořád také spíš říkám, protože se ukazuje, že to vybírání je nezbytné, že koneckonců ta otázka sama, co převzít, ta ukazuje na to, že ne všechno.

Jenomže co zvlášť chci zdůraznit, že není nic, co by nebylo zneužitelné, a není nic, co by bylo jenom nesmyslné. Vždycky na tom něco je, co musíme vzít vážně. Čili není to tak, že vybereme tu hromadu z dvacátého století nebo ty předchozí a řekneme: Tohle vezmeme, tohle ne, nýbrž cokoliv vezmeme, tak ještě dále musíme sledovat, zda to vezmeme tím či oním způsobem, zda to budeme aplikovat tak či onak. Nejsou věci, které by samy o sobě vystačily na to, aby zajistily cosi kladného. Nejsou takové věci. Vždycky se dají zkazit. A zas i ty nejhorší věci se vždycky nějak dají vylepšovat.

Takže převzít, to slovo převzít je také vadné. My můžeme navazovat, jak říkával vždycky Rádl, navazovat, ale ne převzít. Převzít nemůžeme nikdy nic a pokud to převezmeme, je to chyba. My musíme na to reagovat nějak, vždycky to musíme upravovat. A historie zvlášť ukazuje, že v historii se nic neopakuje. Naše zkušenosti historické nikdy nám neukazují, co dělat dále. A když to někdo chce opakovat, tak když přiložíme trochu mysl, tak se nám to zdá strašně problematické, a to jak dozadu, tak dopředu.

Dnes je evidentní, že Bush a ta jeho *kamarila* kolem, že prostě chtějí vyvodit nějaké poučení a předvést celému světu poučení, co se mělo udělat s Hitlerem na začátku. Ale teď jde o to, jestli Husajn je Hitler. A jestli, a teď ještě druhá věc, jestli kdybychom uvážili, což historikové nemají rádi, že by Anglie a Francie zejména, tehdejší velmoci, kdyby zakročily okamžitě, když Hitler obsadil Porýní, kdyby zakročily okamžitě, když Itálie začala obsazovat Habeš (tehdy se říkalo Habeš), nebo nejpozději při *anšlusu*, kdyby zasáhli ostře, ve Španělsku už předtím kdyby zasáhli, aby tam a tak dále, kdyby všechno to se udělalo. Myslíte, že by to všechno vypadalo pěkně?

Je to problém, nikdo by nevěřil, co z toho nacismu bude. Naopak, nacismus by nemohl prokázat tu svou naprostou zřůdnost. Zarazit to na začátku znamená, že převezmete něco z té zřůdnosti na sebe. A to je v tom nebezpečí dneska Amerika. Navíc nebudou lidé věřit, že Husajn je tak hroznej a podobně. A tehdy by spousta lidí nevěřila a právě proto Mnichov byl výsledkem toho, že lidé nevěřili, že Hitler byl tak hroznej a nacismus, že je nebezpečí pro celý svět. Tady vidíte, že ono to všechno je daleko neprůhlednější, zejména dopředu. A i když se podíváte ze zpětného hlediska, co se mohlo stát, no tak si nemůžeme být jisti, zda by to bylo lepší. Tady bych ocitoval jednoho – nebudu ho jmenovat, to si najdete sami – jednoho antického

filosofa, *presokratika*, který prohlásil, že nebylo by lepší, kdyby se dělo to, co si lidé přejí.

Já si myslím, že zkušenosti z historie jsou spíš takovým vypravováním pohádek pro děti. Dětem se mají pohádky vypravovat proto, aby se u nich podporoval vzrůst a rozmanitost jejich fantazie. To se týká toho, že dospělí mají na otázky dětem vždycky zevrubně odpovídat, i když se jim zdá, že dítě nedělá nic jiného, než že když skončíte, tak se zeptá: „A proč? A kdy? A jak?“ A dotud už neposlouchá a když skončíte, tak se zas zeptá. Lidé někdy, takoví nepoučení rodiče: „Už mi dej pokoj.“ To je základní chyba. Podobně historici musejí něco psát a říkat, měli by se nechat, i když je nikdo nečte a neposlouchá, protože ta fantazie lidí je neobyčejně nízká. Dneska mladí lidé už nevědí nejen, co byla *Charta*, ale nevědí, co byly procesy, a nevědí, co byl komunismus a tak dále. Musí se vypravovat, aby si to připravovali. Oni to nechtějí někdy slyšet. To je jedno. Stejně občas něco někde uspořádají, například tenhleten *retreat*, a tak je potřeba něco povídat a rozmnožovat tu bohatost té fantazie, ale že by to bylo poučení do budoucna, s tím se nedá počítat. Každý se pak musí stejně rozhodovat sám, a když má tu fantazii připravenou, tak domyslí, co by to mohlo být a tak dál. Takže snad těch chyb neudělá tolik, anebo aspoň, i když je dělá, tak nevypadá jako blbec.

No a tedy, jaké poučení z toho je? Rozhodně si myslím, že největší nesmysl by byl teďka uspořádat, ať už v rámci našeho malinkého státu, nebo v rámci Evropy, nebo v rámci světa, nebo celé galaxie, hlasování o tom, co převzít z 20. století do 21. století. To prostě nemá cenu. O tom 20. století je potřeba ty pohádky pořád povídat a nemají být vymyšlené, mají to dělat historici. Ale to 21. století bude jiné a bude záležet ne na nás jednotlivcích, ale prostě na nejrůznějších okolnostech, co se z toho 20. století převezme a co ne. Daleko důležitější než to, co se převezme, je to nové, co se nepřevezme, to nové, co se bude dělat. Ovšem nové, jak známo, není možno nikdy dělat – má-li to být na úrovni – na zelené louce. Nové spočívá vždycky v tom, že to děláte, uspořádáte z toho starého. Jinak to není možné.

A tedy to staré ovšem musí být nějak zapojeno. To je jako otázka, když stavíte dům tam, kde někde už stál dům, tak to rozhodující není, které cihly, které kameny z toho starého domu převeźmete. Samozřejmě musíte, někde seberete materiál. Když to všechno vyhodíte, musíte koupit nový. Ale to nejdůležitější je, že musíte mít jasno, co budete stavět. A byl by blázen ten, kdo by chtěl stavět, jako to chtějí památkáři, aby to bylo přesně tak, jak to bylo předtím. To je posedlost. To nemá cenu. Víme, jak je to obdivuhodné, když třeba Varšava je postavená tak, jak vypadala. A všichni vědí, že to je z úplně jiného materiálu a jinak dělané a umělé a vyfešákované a tak dále a podle fotografií. Ale možná, že kdyby to postavili v nějakém století, kde mají lepší architekty a lepší představivost, mohli tu Varšavu postavit úplně jinak a lépe a laciněji a efektivněji a užitečněji, já nevím co všechno. Prostě je to posedlost vracet se k tomu starému. Nicméně tuhle posedlost jsme zdědili od Američanů, kteří si nejdřív tady kupovali mosty a hrady a rozebírali a zas to sestavovali potom za mořem. No a tak my to už uděláme teď sami. A *nota bene* na tom nevyděláme. Ti Američané to koupili, kdežto my na to musíme vybrat daně. To platí teda i o kostelích a podobně, o starých všelijakých památkách. Mně připadá ta otázka, co převzít z té historie, například v tomto smyslu těch památek a všelijakých cenností, mně to někdy připadá jako taková nějaká falešná cesta do otroctví. Budeme stále víc otročit tomu, co bylo. Toho se musíme vzdálit.

A teď, byli ve 20. století lidé, kteří tohle říkali. Na ty je možno navazovat. Ale navazovat na ty lidi, kteří upozorňovali, že se nesmíme stát otroky toho, co bylo, můžeme jenom tak, že se jimi inspiroveme. Ale nemůžeme je převádět do toho 21. století. My musíme teď stát na jejich místě a dokonce i je odsunovat do toho, co se nemá taky jenom převzít, nýbrž my to musíme dělat ve své nové situaci, na místě, kde třeba oni už by to nedělali, protože samozřejmě ta situace jejich byla trochu jiná. Takže my se jimi budeme inspirovat, ale nejsou to ti lidé, i když ukazovali... To se třeba na Komenského navazovat s tou nápravou, jak jsem naznačoval. Jo, je to dobrá myšlenka. Když si přečtete toho Komenského a teď tam říká, co to je ta náprava, že to je navrácení do původního stavu, tak to už je vedle. My přece nemůžeme navracet věci do původního stavu. My musíme věci napravovat, aby byly takové, jako mají být. Ale tak nikdy nebyly. To je zase antická představa, že někde na začátku byla dokonalost a od té doby že to jde šikmo dolů. Nejdřív zlatý věk a pak už stříbrný a pak už jenom železný a teď už je to jenom to bláto a

svinstvo. Tak ne, tak to není.

Tohle taky bohužel přenesli a hodně tomu napomohli křesťané, že dokonce Bibli a Starý zákon vykládají tím helenistickým způsobem, že na začátku všechno Bůh stvořil dokonale a pak došlo k porušení lidským hříchem a tak dál. To je apoštol Pavel, to byl helenizovaný Žid. Tahle myšlenka nepatří do starozákonního kontextu. To je dodatečná falešná teologizace, kde teologii je to řečnictví. Je tam mnoho pozitivního, leccos se dá použít. Musíme vědět, že to není ta starozákonní tradice, že to je odjinud. A teď se musíme rozhodnout, jestli to řecké vezmeme do zjevení, nebo ne. Jako třeba jednou jsem se hádal s Putnou v autobuse, který [nesrozumitelné] na cestě tady jezdíme někdy, se potkáme v autobuse, když jedu do Písku. No a on říkal: „Ještě že ti Řekové byli. Ale to je správně, protože ti Řekové, celý ten helenismus je v Novém zákoně. To znamená, je to *providenciální* záležitost, ti Řekové.“ No tak to já teda, v tohle... já to neberu. To není *providenciální* záležitost. Navíc tedy je to falešná filosofie dějin. Teolog on není vlastně, i když chtěl být. Není to tak. Prostě a dobře, člověk je tady od toho, aby stále napravoval věci, které nejsou dokonalé a nejsou dokonalé od samého začátku. Bůh nestvořil svět dokonalý. Dokonce když ho stvořil, tak byl [nesrozumitelné] to máme v Bibli, že, země byla nesličná a pustá. Jakápak dokonalost, že? A teprve pomalu se propracovával k těm rostlinám a pak k těm zvířatům a až nakonec k tomu člověku, že? Ten člověk teprve je o něco lepší než to všechno předtím, ale to není také žádná dokonalost, ten je pověřen jít dál a Bůh pokračuje skrze člověka. Bůh pak už nemůže od té doby, co takhle vypracoval, že, nemůže už dál. To ukázal Kierkegaard. Bůh nemůže stvořit dokonalého člověka, nýbrž stvoří jedině zase stvoření. To není partner. Aby se stal partnerem, říká Kierkegaard, tak se ten... to zvíře, toto stvoření se musí postavit na zadní, vzepřít se, přervat svůj vztah ke stvořiteli, propadnout té takzvané nemoci k smrti – o tom napsal tu knížku, že, *Nemoc k smrti* – a teď teprve Bůh může spasit tohoto člověka, který propadl té nemoci k smrti, protože teprve díky tomu, že se postavil na vlastní, tak už se... tak je možnost z něho udělat toho partnera. Jinak je to pořád loutka Boží, že? To je jenom pořád marioneta. Pořád stvoření, které dělá to, k čemu ho Bůh stvořil.

Kdybychom to vzali samozřejmě, celej ten obraz... Já bych doporučoval to vzít filosoficky odjinud a vyložit to úplně na základě jiných metafor a jiných příkladů a tak dál, ale i tadyhle se s tím něco dá dělat. Tedy daleko důležitější než se ptát, co převzít, je, co vylepšit a co nové, co překonat a co nového třeba zavést a uskutečnit, a ne s perspektivou, že to zůstane natrvalo. Nedělejme si iluzi. Nebudeme nikdy dělat nic na věky. Vždycky to budeme dělat pro sebe a pro ty nejbližší generace. A jde o to, abychom jim neztížili život, nebo dokonce neznemožnili život. Musíme odpovědně za jejich budoucnost také sami se vždycky rozhodovat. A vždycky to je pro to jít kupředu.

Tedy nemají pravdu ekologové. Ze začátku to bylo velmi rozšířené, dalo to práci, práci je přesvědčovat. Některé bylo možno přesvědčit, já jsem se o tom hádal s některými. Velmi rychle na to vešel Moldan a – jak se jmenoval ten ministr, co taky teď byl jednou? – Vavroušek, že tito okamžitě pochopili a tu ránu teda na tom pracovali, že prostě nejde o udržitelný život, nýbrž o udržitelný rozvoj. Život udržovaný je nastavovaná kaše, která nestojí za to, aby byla žita. Život jde buď kupředu, anebo upadá. Není žádný stav života, který je možno udržovat. A pokud by se to někdy podařilo, tak to je pak muzeální záležitost. Ryba, která vyhynula před miliony let, najednou se najde někde v nějakém středoafrickém rybníku nebo v jezeru velikým, že? A to je nic, to je kuriozita. Člověk ze sebe nebude dělat kuriozitu. Člověk má jiné úkoly, jiná poslání.

Mimochodem zase teologicky je to, nebo by to mělo být naprosto jasné, že to, že život buď narůstá, komplikuje se, nebo chřadne a poklesá na úrovni, by mělo být jasné, že musíme nějak jinak myslet věčný život, že? O tom pořád mluvíme, jo, život věčný, dokonce je to v *credu*, že? Ale my nevíme, co to je. Je to nastavovaná kaše? Věčnost beze změny k lepšímu nestojí za nic a není o co stát. Ta představa je zase helenistická, zase řecká. Nejlepší křesťané, a v tomto bodě má pravdu Řehoř z Nyssy proti Augustinovi, že, když mluví o nekonečném pokroku. Ne o nějaké *parousii*, kde už se nic neděje. Takhle si to představoval Pavel, jo, pak už všechno bude tady tváří v tvář Hospodinu, zpívat hosana se nedá, protože tam není čas. Zpívejte píseň v jednom bodě časovém. To nejde. Abyste zpívali, potřebujete čas. Ale po

posledním soudu není žádný čas, tam už je jenom věčnost. A věčnost chápe Augustin jako bezčasí. No tak za to děkuju. To v tom případě jsem okamžitě po boku Ivana Karamazova a vracím vstupenku. Tam, kde se nic neděje, tam nemám co dělat a tam nepůjdu.

Naproti tomu Řehoř z Nyssy je přesvědčen, že věčnost je věčné, nekonečné trvání a v tom trvání – a teď vám předvedu, jenom, ale někteří to znají, tak těm se omlouvám, předvedu tu diskusi těch řeckých církevních otců. Oni vzali čas vážně. Ne že to je bezčasí ta věčnost. Ve věčnosti je nekonečné pokračování času, ale ne nekonečné ve smyslu nastavované kaše, nýbrž stále zlepšování. Copak Hospodin může na začátku něco stvořit dokonale a pak se čím dál zhoršovat? Copak Hospodin může nejdříve dávat nejlepší víno a pak potoky? Ne, ten bude samozřejmě překonávat sám sebe. Ten bude dělat stále lepší a lepší věci. Nejdříve zemi nesličnou a pustou a pak je to království květin, orchidejí, že? To je vývoj.

No a ten argument, že Bůh nemůže, protože na začátku je dokonalý, to je argument, který platil celý středověk – že Bůh je dokonalá, nadmíru dokonalá bytost, a proto se nemůže měnit, poněvadž každá změna znamená změnu k horšímu, že? Tak musíme i Hospodina samotného vidět jinak, jo? Také Bůh se mění, Bůh je v procesu. To ukazuje Whitehead třeba, i když samozřejmě to je filosofická teologie, je potřeba být opatrný, a celá řada amerických teologů, ti nejlepší dokonce bych řekl, nemyslím teď v současné době, už to nesleduju, ale v takových poválečných dobách, kdy to začalo, když tam začal fungovat ten jeden pozoruhodný filosof a teolog, který jeden čas *Whiteheadovi* dělal asistenta a přednášel teologům taky, a tam mezi těmi teology se vyskytla celá řada těch takzvaných procesuálně založených, procesuální teologie. To všechno je založeno na myšlence *Whiteheadově*, že Bůh, pokud já to řeknu teď trochu jinak, než on to říká, jednodušeji, ale názorněji, prostě dokud Bůh nestvořil svět, tak nebyl stvořitelem. Stvořitelem se stal teprve, když stvořil. A tato zkušenost s tím stvořením, která nebyla příliš veselá, tak z něho dělá něco jiného, než čím byl na začátku. Je to trochu hegelovské, *Whitehead* to odmítal, ale něco se s Bohem stalo, když stvořil svět. A navíc ne v jednom okamžiku, nýbrž Bůh stvořitel stvořuje stále, tvoří stále. Stále jsou nové věci a ty nové věci nemohou být horší než ty starší. Takže podle toho, jestli něco nového je lepší, poznáme, že to je od Boha, že to je vůle Boží. Když je to horší, tak je to proti vůli Boha, proti vůli Boží. Podle toho se dá poznat role Boží v dějinách, jestli dochází k zlepšení nebo k zhoršení. Je to těžké lidsky posuzovat, ale nikdy to nemůžeme brát bez posuzování. Musíme vyjít na palouček, musíme posuzovat a riskovat, že se mýlíme. Protože omyly jsou také důležité. Ve vědě to všichni vědí, negativní výsledky pokusů se publikují, aby nemuseli ti druzí dělat znovu zbytečné pokusy, které nikam nevedou. A proto je pak potřeba těch pohádek, aby nám to tu fantazii trošičku připravilo na to jednak toho dost vědět, abychom neopakovali nesmysly, které se už staly, ale také fantazie, která tuší nesmysly ještě než se stanou. To si musíme nacvičit. To je to, co musíme přebírat od ostatních, a to nemůžeme převzít tak, že oni by to věděli. My se musíme naučit, že vždycky v každé době jsou lidé, kteří dovedou varovat před nesmysly, které ty ostatní, tu většinu ještě vůbec nenapadlo očekávat.

Až dosud to vypadá, že se chci otázce zcela vyhnout, proto bych z toho, co jsem teď řekl, chtěl udělat kousek zásady a hned na začátku varovat. My jsme prošli v těch posledních třinácti letech takovou úžasnou masáží těch nových ideologií, které zdánlivou kritikou komunismu chtěly degradovat a dehonestovat, jak jsem jednou říkal, každý pokus vylepšovat řád světa. Nadává se tomu od té doby sociální inženýrství, když už někdo tady chce něco inženýrovat, a je to zakuklený nebo otevřený liberalismus, ten horší liberalismus, jak to rád rozlišoval, ten horší liberalismus toho *laissez-faire*. Ono se to nějak vždycky vyčeří, ono se to nějak ukáže, každý ať hledá svůj prospěch a ono to dohromady potom se sehraje samo, ten orchestr dějin. Tohle je skutečně masáž velmi nebezpečná, ke katastrofám vedoucí, protože to pak dovoluje komukoliv dělat cokoliv. Výsledek je potom, že samozřejmě není dohled ani nad prostými krádežemi a podvody, protože ať každý podvádí, jak umí, ono se to nějak sehraje vždycky, někdo to zaplatí pak.

Setrvačností, trendy a tendence, které přecházejí z jednoho století do druhého, z jednoho tisíciletí do druhého a tak dále, ty tady budou stejně. Někdy je možno je ovlivňovat trochu, někdy víc, někdy vůbec ne, ale vždycky se o to ovlivňování musíme pokoušet, vždy znovu. A to na základě co nejdůkladnější

znalosti, analýzy, prostě musíme porozumět, co to ty setrvačnosti živí, a zejména dát velmi pozor, zda to nejsme právě my, kteří ty setrvačnosti živíme. To musíme brát na vědomí, musíme o nich vědět a musíme je analyzovat. Ale setrvačnosti v tomto světě ani v historii nejsou všechno. Kromě setrvačností jsou také takzvané *kontingence*. To je lepší název než náhoda nebo nahodilost. To české slovo náhoda a nahodilost nemá dobrý zvuk a mě samotného štve, když darwinismus se redukuje na náhodné mutace a boj, v němž vítězí ta lepší mutace. Náhodu takto redukovanou opravdu nelze považovat za nic pozitivního. Jsou takové náhody, ale to je náhoda, když padá někde římsa a spadne vám zrovna na hlavu. To není řízení Boží, to je náhoda. A to taky není přírodní zákon, že vám to spadne na hlavu. Přírodní zákon je, že to spadne, a není žádný přírodní zákon, že vy zrovna tam jdete. To je náhoda. Ale na takových náhodách se nedá nic stavět. Jsou ještě jiné typy náhod, nahodilostí, a to jsou příležitosti. A tady je důležitá věc zase, to jsou ty pohádky historiků, které živí a dávají rozvoj naší fantazii. Já tomu říkám pohádky a doufám, že je vám jasné, že to nemohou být jakékoli pohádky. Už pohádky kdysi, mýty, rozvíjely tuto fantazii, ale dneska už máme pohádky vědecké. Takže ty se musí rozvíjet lépe a přesněji a tak dále. Ale ty znalosti těch setrvačností, to jsou ty pohádky. A k těm pohádkám vždycky patří nejenom ty nahodilosti, ale také to, jak na ně ti lidé v těch pohádkách reagují.

Někdy to je trochu nesmyslné, jako když třeba jede princ a najednou vidí – *Ledová královna* nebo co to bylo za věc? – krkavce, a jat hlubokým humanistickým pocitem, vášní k pomáhání všemu živému, vezme meč, rozseká svého koně a nakrmí krkavce. To je taková pohádka dost divná. Můj kůň, kůň... Kdyby si usekl sám nohu, prosím, tak se obětoval za krkavce, ale rozsekat koně kvůli třem hladovým krkavcům je absurdní.

Ale ty pohádky to někdy trochu přehánějí. My to musíme dneska dělat vědecky, posoudíme, že to nejde, že musím na tom koni, když už ho mám, rychle dojet někam, koupit u řezníka něco – a ovšem zase muselo nějaké zvíře uhynout, aby ten řezník tam... Prostě jsou to problémy. A toto jsou ty naše nové pohádky. My musíme vymýšlet tak, aby to nebylo nesmyslné.

To je úkol pro teology taky, musejí interpretovat *Bibli* tak, aby tam nebyly ty nemožnosti. Třeba jako že zvedne ruce a slunce se zastaví. A teď někteří z toho mají úplně bázeň a třesení.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejďánek: Být připravení, tato věta tak už byla: být připraven. My se dokonce musíme připravovat na připravenost. To je komplikovaná záležitost. Vidět znamená čas. Slyšet, vidět, hmatat, cítit, co se děje. To není žádná věda, ale na tom všechno záleží. A my potřebujeme lidi, kteří tuto vnímavost mají, musíme na ně dávat pozor, naslouchat jim a neřídit se podle většiny. Většina [nesrozumitelné] nemá, většina nikdy nemá tušení. Většina má nálady. Například u nás dnes blbou náladu. Dnes už snad tolik ne, ale byla. Mluvílo se o ní a ještě Slováci o tom teď diskutují, dokonce v těch *Posledních mostech* tam dva Slováci, kteří kupodivu mají oba velmi neslovenská jména, tak prohlašuje jeden z nich, má ruské jméno, prohlašuje, že blbá nálada, že jich bylo jenom ke stu, že to vlastně pěstovala média, že to nebylo nic, co bylo lidem vlastní, a že to prudkou změnou najednou je všechno pryč jako odfouknuté větrem a už to není a teď to vypadá perspektivněji, i když ne úplně perspektivně. Nevím, nálady nejsou nejdůležitější. Důležité je to, jsou ty tušáky. Lidé, kteří dovedou vidět, rozpoznat příležitost, dovedou ji uchopit a dovedou s tím něco provést a získat další, protože to nikdy není otázka jednotlivce. Když je to otázka jednotlivce, tak to končí podvodem na pěníku.

Ale když máte opravdu před sebou příležitost, vidíte příležitost, tak je to příležitost pro všechny a potřebujete ty všechny k tomu získat. K tomu musíte mít také určitou rétoriku, určitou přesvědčivost toho, co říkáte. Musíme mít aspoň malou skupinku. Jednotlivec může nanejvýš protestovat. To je milé, ale tím se mnoho neprokáže, tím jenom začnete zjišťovat, jestli ještě někdo je ochoten vám pomoci protestovat. Ale pak je potřeba něco dělat a tam už musíte mít jakousi fantazii, co se s tou příležitostí dá udělat. A ta příležitost je něco, co se nedá vypočítat. To není trend. To není tak, jak nás pořád přesvědčovali, že to visí ve vzduchu a vždycky jeden nebo druhý na to přijde, jako *infinitesimální počet*, že kdyby nebylo Newtona, kdyby nebylo Leibnize, no tak by přišli jiní a vynalezli. Dějiny takhle nevypadají.

Je možno čas promarnit a už se to nevrátí. To znají zemědělci, prostě prší nebo sychravo, tak to ještě odložíme, a tak najednou povodeň a už to nezvořete. Už vám to spláchne voda. Kdyby to zvořali, tak to spláchne taky, ale to je jenom nepovedený příklad.

Pravda je, že když propasete čas zasévání nebo čas sklizení – to je nejdůležitější vůbec čas sklizení a to obyčejně sklízí někdo jiný než kdo zasévá – no tak prostě vám na to spadne voda a vy už to pak nesklidíte nebo už vám to klíčí nebo něco takového. Zemědělci to znají, ten čas je strašně důležitý, ale tohle platí nejenom pro zemědělství. To platí pro mnohé jiné věci. Třeba taková pozoruhodná věc. Já jsem nedávno měl, potřeboval jsem najít nějaké hrůzostrašné formulace Patočkovy proti Masarykovi a tak jsem si našel, jenže jsem našel, zase to se stane, člověk hledá, co by proti Patočkovi řekl, a najde něco, co vlastně ten Patočka ho chytí u krku a přesvědčí. Začne vykládat Patočka o tom, jak úžasná je ta Masarykova akce třiašedesátiletého nebo kolik, čtyřiašedesátiletý Masaryk, jak naskakuje do rozjetého vlaku do té světové války a odtud nechal rodinu tady, a ta rodina to odskákala dost. Alice byla dlouho zavřená, manželka se z toho nikdy nevzpamatovala, byli všichni, Jan Masaryk ten zase na vojnu musel.

Jiný hlas: Prosím?

Jiný hlas: Herbert umřel.

Hejdánek: Herbert umřel. A Masaryk na tohle všechno se vykašlal. Víte, kolik lidí kolaborovalo nebo aspoň drželo hubu kvůli rodině? A my tady máme Masaryka, který naopak šel do toho a teď prostě viděl, toto je příležitost, toto je možnost. A on z ní vytrískal, co mohl. On měl fantazii velikou a chtěl celou novou Evropu. No, zbyla mu z toho Československá republika, takovej slepenec divnej. Neměl dost spolupracovníků, kteří by rozpoznali, o co jde, takže potom z toho dělali československý národ a dali Slováky a Čechy dohromady proti vůli Slováků, aby jich bylo víc než Němců a tak dál. Tyhle chyby tam všesky se na to nalepily. To vždycky, když se něco dělá, tak se tam nalepí chyby. My to musíme odlišit od toho, že Masaryk najednou viděl, že něco nejenom může udělat, ale musí udělat a že do toho musí jít. A Patočka tohle dovede v jednom odstavci fantasticky. Škoda, že jsem si to – samozřejmě vždycky řeč zavede někam jinam, než to mám napsané – tak že jsem si to nevzal s sebou. Netušil jsem, že na to přijde řeč, ale stojí to za to, to vysoké cenění Patočky. Mně vždycky šlo na nervy, poněvadž nejvíc mi šlo na nervy, když Patočka řekl o Masarykovi, že jeho největším filosofickým činem bylo založení státu. Že od Platóna nikdo nic takového, žádný filosof nic takového neudělal, a navíc Platónovi se to nepovedlo a prodali ho do otroctví a Masarykovi se to povedlo, na dvacet let to vydrželo. Mně to šlo na nervy, ale ono to má cosi taky pozitivního, ten Patočka taky něco z toho Masaryka si vzal. Měl si toho vzít víc, ale to už je jeho věc, ať si to teď vyřikává s Masarykem samotným.

Tedy tato, myslím, že součástí každého života v každém století. A my to musíme vidět lépe než ti minulí, než ty minulé generace, naši předkové. Musíme vidět dneska víc, právě po těch velkých zkušenostech musíme vidět, že my musíme soustředit přítomnost ve svém životě a v očekávání příchozích výzev. Musíme soustředit veškerou pozornost nebo naprostou většinu pozornosti ne na toto, co bylo, abychom to udržovali. To je taky potřeba, ale ať to udržují ti, co neumějí nic jiného, aspoň k něčemu ať jsou. Nejhorší jsou ti, co jsou v patu. Ale to udržování je také potřeba. Prostě někdo musí udržovat trochu pořádek a tak dále, ale to všechno má smysl jedině proto, že někdo tady dělá něco, kvůli čemu je ten pořádek zapotřebí. Naše převážná pozornost, většina naší pozornosti musí být soustředěna na očekávání, že přicházejí příležitosti, a nesmíme je prošvihnout.

V životě se občas nahodí – jako náhoda, že se to nahodí – a je potřeba to využít, nenechat to uplatat. Nahodí se něco, co dovoluje provést a uskutečnit věci, které, kdybyste chtěli *aranžovat* od samého začátku pečlivou šachovou hrou, tak je nedokážete tak naplánovat, protože to nezávisí jenom na vás. Protože hraje spoluhráč a v historii je těch spoluhráčů mnoho, ne jeden. Ale ani v šachu nemůžete – jenom když soupeř neumí hrát, tak mu dáte šustrmat hned od začátku. Ten šustrmat máte v malíčku, víte, jak se to dělá, a on to nesmí vědět. Když to ví, už je to komplikovanější a vyhne se tomu. Nikdy to nejste jenom vy, kdo to organizuje. A najednou se stane, že v té šachové partii on udělá chybu. On to neví, a když vy to nevíte taky – to se mně stalo jednou, když jsme ve třídě hráli, hrál jsem s Vojbohabem a

ted' všichni, i profesor Svoboda u toho byl: „No, to je...“ Všichni věděli, že já ted' musím udělat tah a mám to vyhrané. A já nevěděl který.

Tak tohle se nám nesmí stát, nebo musíme udělat všechno, aby se nám tohleto v životě nestalo. Abychom si všimli sami, nebo aspoň viděli, že ti druzí vidí, že by se něco... Musíme být připraveni. Musíme znát ty šachové partie, kolik se jich odehrálo, jak to šachoví velmistři udělali. My to musíme znát jenom proto, abychom v tu chvíli najednou viděli tu možnost udělat tah – a s ním je konec. V historii je to tak, že není konec, ale tam je začátek.

Právě tohleto věda nemůže nikdy nějak *zaranžovat*. Ve vědě to má velký význam. Velké vědecké objevy jsou právě záležitostí toho, že se najednou něco objeví. Že se zkoumá jedna věc a najednou se u toho objeví něco, co se neočekávalo, s čím se nepočítalo. Druhořadý vědec si toho nevšimne a nechá to uplavat. A není žádná záruka, že nějaký jiný vědec na to přijde. Ve vědě je to pravděpodobné, ale v dějinách je to naprosto nepravděpodobné. Jsou příležitosti, které se neopakují. Když to dnes propasete, tak za týden nemůžete znova. To nejde. Ani za rok, ani za deset, a dokonce ani nikde na světě se to nemusí podařit, nemusí nastat ta situace příště. To je to, co najdeme ve *Starém zákoně* – opět zase pro teologii – když je tam vyjmenováno několik králů a vždycky je tam stručná poznámka, že byla vzácná řeč Hospodinova v jejich dnech. Prostě buď se Hospodin odvrátil a nemluvil, žádné ty výzvy, žádná ta oslovení nepodnikal, anebo podnikal a všichni byli blbí. Těžko posoudit takhle dodatečně. Je otázka, jestli je to přesně správně, že byla vzácná řeč, ale my musíme vědět, že mohou být doby, kdy nikoho nic nenapadá. Já mám dojem, že v této době dnes jsme.

A tedy jediné, co můžeme dělat, když nemůžeme svými tykadly nic najít a ani ti nejlepší nemohou, tak aspoň pořád těmi tykadly musíme mlít. Nenechat to, nezastrčit to a nejít dělat něco soukromého. Pořád se musí... musíme být připraveni. Jako ty panny, musí být připravené a bdít, neusnout. Ty, které usnuly, přišly o ženicha. Probudili je sice, ale některé tam spaly tak tvrdě, že už tam zůstaly a bylo jim to houby platné. Jiné se probudily, nebo ani neusnuly, a zase nebyly dost připraveny. Neměly pochodně, neměly olej, nebo si třeba, jak tam spaly, tak si rozbily ty lampy. To si můžeme vylepšit všelijak. Tato připravenost, to je to, co známe ze *Starého zákona* jako očekávání Mesiáše. My musíme pořád čekat, že se nám dostane nějaké výzvy, nějakého oslovení. A když nedostane, tak to nevádí a budeme čekat stále. I kdyby to bylo ve vysokém věku, což se nám může stát. To by se mně stalo – no dobře, vím, že jsi mladší o dva dny, ale podle toho počítače ve dvojkové soustavě přece jenom – abychom my staří aspoň si přáli být jako ten Simeon, abychom mohli říct: „Pánovniče Hospodine, už nás můžeš propustit, neboť naše oči viděly spasení tvé.“ A spasení přichází tak, že ještě nikdo o něm nic neví. Simeon patřil mezi lidi, kteří nejenom čekali a napodobovali čekání těch minulých, nýbrž on čekal tak, že to znal – že spasení tady začíná. Ta připravenost neznamená jenom být otevřený, to je málo. Být otevřený, ale pořád ta tykadělka, ty antény, mít v práci že já si myslím, tady to je ta celá polemika s touto otázkou, že vlastně nejde o to, co zachovat. Teprve když budeme vědět, jaké příležitosti – já nemám slovo možnosti rád, to je *papo* – ale jaké příležitosti, k čemu jsme vyzýváni, teprve když tohleto rozpoznáme, tak pak máme jakési kritérium pro to, co z toho starého použít a co ne. Ptát se, co zachovat, a neříct podle jakého měřítko, je prostě chyba. My nejdřív musíme vědět... a to měřítko není dáno, to měřítko není v minulosti. My nemůžeme se vracet k ničemu, k žádné době, která by nějak udělala to měřítko a my ho ted' měli v kapse a vždycky, když něco přijde, tak to změřili. Tak to není. My musíme mít ty antény a tu připravenost. A pak se ukáže, jestli se nějaký ten kámen hodí, nebo ne. A pak se ukáže, jestli třeba kámen, který zavrhl stavitelé, není nejvhodnější na tu hlavu úhelnou.

Tak to je přibližně vše. Mně se zdá, že toto století a toto tisíciletí, že bychom se měli přinejmenším učit té připravenosti, že bychom měli filosoficky a vědecky opustit myšlenku kauzality a všechno to, o co se kauzalita opírá, vyložit jinak. Ne to zavrhnout. Samozřejmě, kauzální myšlení spočívá v tom, že když tady něco máme včera, no tak že z toho vyplývá něco pro dnešek. Jistě, takových věcí je spousta. Jenomže to není proto, že by to byla příčina dneška. Včerejšek není příčina dneška a dnešek není příčina zítřka. Naopak: dnešek se stane včerejškem jedině díky tomu, že přichází zítřek. Kdyby zítřek nepřišel, tak z

dneška nezůstane nic, ani ten včerejšek. Děkuji za pozornost.

Jiný hlas: Takže já mám pocit, že vám dám pauzu všem, abyste to vstřebali, abyste se občerstvili čerstvým vzduchem, nikotinem nebo kávou, a sejdeme se tady za nějakých sedm minut. Tak za deset minut, v jedenáct hodin se zase tady sejdeme k diskuzi nad tímto.

Tady máte prostor pro vaše dotazy, připomínky, námítky. Tudíž vyzývám vás, abyste se hlásili, aby to bylo aspoň trochu koordinovanější. Tudíž první dotaz.

Jiný hlas: Na začátku se tady hovořilo o tom, co bylo na počátku, tedy staré, nebo nedokonalé, tedy méně dokonalé, které se teprve později rozvíjí a je stále... Ale přitom mě napadla taková úvaha, právě na téma počátku. Položil jsem si otázku, jak je to, co je nové, zároveň dobré a co je dobré, zároveň nové. Než tu otázku položím, tak jsem chtěl předeslat takovou námítku vůči tomu, jak jsem vás pochopil. Ne v tom, co jste řekl, ale v tom, jak jsem vás pochopil. Mně se totiž zdálo, že když jste mluvil o tom počátku dějin, že jste naznačil, že to, jak se dějí, jak se počaly rozvíjet a jak se odvíjejí, se vydaly špatným směrem. A že tak, jak to bylo doposud, to nebylo nejlepší a nebylo to to zlaté vejce, a že to dotyčné teprve přijde, že vlastně to lepší přijde teprve později. To jste neřekl, ale doplňuji si to z vaší teze.

Ale kladu si otázku, jestli každý počátek není také zároveň rozhodnutím. Tedy lidi nějak začali, vydali se, upírají se k nějakému směru. Podobně my jsme také v životě různě začali nebo začínáme, ale právě proto, že začátek je také rozhodnutím, vydat se určitým směrem, mohli jsme se vydat také jiným směrem.

Musíme se k těm počátkům vracet, k tomu starému, k tomu, jak to bylo dříve, tak jak se začalo, jak se věci začaly, lidstvo začalo. K tomu se musíme vracet právě proto, že to bylo zároveň rozhodnutí. Musíme se k tomu vracet proto, abychom zjistili, zda to, co pak přišlo, ten zásadní vývoj, ten pokrok, to nové, zda to, co začalo, není horší než nějaká druhá možnost, která také tehdy byla, která se nabízela, ale pro kterou jsme se nerozhodli. Třeba je možné, že svět se začal upírat v počátcích směrem, který samozřejmě byl nový, ale neznamená to ještě, že to byl ten nejlepší směr. Je možná otázka, jestli není potřeba víc než o tom novém spíš hovořit o tom, co je dobré, a uvažovat, jestli ta možnost, která v minulosti někomu zapadla, nebyla lepší než ta cesta, na kterou jsme se vydali my, na kterou se lidstvo vydalo.

Tedy určitá taková námítka, řekl bych, že to, co je nové, nemusí být nutně dobré. A proto bych se zastal možná i těch archivářů a historiků, kteří staví nebo budují novou Varšavu podle nějakých těch starých plánů nebo podle toho, jak ta Varšava vypadala dříve, právě proto, aby se nezapomnělo na ty počátky, aby se nezapomnělo na to, jak to bylo dříve. V té minulosti vidíme křížovatky, v minulosti vidíme mnoho křížovatek, které je zároveň možné si pamatovat, vybavit a je možné třeba o nich uvažovat v tom smyslu, jestli se lidstvo nebo my v životě jsme se neměli spíš ubrat nějakým jiným směrem. Jak byste uvedl do vztahu to, co je nové, a to, co je dobré? To by byla má otázka.

Hejdánek: Můžu hned. No, doufám, že nechcete na mě výklad, jak to souvisí logicky. Já budu spíš ukazovat, jak to souvisí věcně.

Já bych řekl, že jste dobré a nové postavili proti sobě jako špatný protiklad. To Hegel prve takhle říkal, že jsou také špatné protiklady a dobré protiklady. Prostě špatný protiklad je, když proti sobě postavíte třeba žemli a automobil.

Jiný hlas: Logika.

Hejdánek: No právě, tak tam právě říkám, že jste udělal logickou chybu. A proto také nebudu vás přesvědčovat logicky, poněvadž zřejmě by vás to nepřesvědčilo, když v té logice nejste silný.

Jiný hlas: Filosoficky je to možné.

Hejdánek: Tak dobře, tak už mě nechte povídat.

V mém soudu, tážeme-li se po počátcích, tak jsme do značné míry ve vleku zase těch Řeků, kteří tím začali, že se ptali po *arché* nebo *archai*, když jich bylo víc. A očekávali, že *arché* – jak druhý nejstarší uváděný, pamatovaný, připamatovávaný filosof říkal: *arché* je to, z čeho věci vznikají a do čeho zanikají. To je potřeba vyložit, to je dovyložit. A já to dovykládám tak: my víme, do čeho věci zanikají – do nicoty. Tak bychom měli zároveň považovat nicotu za *arché*, že z nicoty věci vznikají. To dobře odpovídá křesťanské tradici, nikoliv tedy starozákonní, teprve křesťané s tím začali takhle pracovat, že trvali na

stvoření z ničeho.

Mimochodem, tohle ve Starém zákoně není. Tam i na počátku, když byla ta země nesličná a pustá, tak se neříká, že ji... Jsem čekal, že mě nějaký teolog tady vytkne, co jsem říkal, ty vždycky takové špičky dávám, tak si toho nikdo nevšiml. Že Bůh nestvořil to *tohú va-vohú*, to tam bylo. Na začátku byla tma nad propastí, a to není nicota.

Nicméně myslitelé křesťanští to akceptují jako stvoření z ničeho, nikoliv z *tohú va-vohú*, nikoliv z nějakého chaosu jako nějaké sebeorganizace chaosu, ale z ničeho. To znamená, že na začátku už to, že vůbec něco vzniklo, bylo lepší, než když nebylo nic. Takže to byla relativní záležitost. Co je dobré? Na začátku rozhodně bylo lepší něco než nic.

To něco se pak dá zlepšovat. Nic nemůžete zlepšovat. Nic v tradici evropské, kterou já pak kritizuji a distancuji se od ní, nic je neměnné. Staří říkali *ex nihilo nihil* – z ničeho nemůže nic vzejít. To je chyba. Tam je totiž – já jsem to napsal, tak až někteří to budou brát – tam je předpoklad metafyzický, že i když připustíme, že ve světě není nic, co by se neměnilo, všechno se mění, jedna věc se nemění, a to je ta nicota. Že z nicoty nemůže nic vzejít, to znamená, že nicota je neměnná.

To je poslední zbytek metafyziky. Proč by měla být zrovna nicota neměnná? Ta se také mění. A jak se může měnit nicota? No, i v něco.

Čili to rozhodující je změna. Změna znamená, že i tam, kde je nic, najednou je něco. A to je dobré. To je lepší než nic. Takže není to zas tak dobré, aby to vytrvalo pořád.

A to zase ten druhý jmenovaný filosof Anaximandros, ten tam říkal takovou myšlenku, která je vlastně spíš teologická, nebo prostě něco jako teologická v té době. Vyložím to zase trošku jinak, než on to říkal, ale v téže intenci: vlastně je to obrovské množství věcí, které nejsou, a některé z nich najednou jsou, stanou se. A je to vlastně takové obrovské privilegium, že se stanou. Je to nespravedlivé vůči všem těm, které se nestaly.

Takže tím, jak vzniknou a stanou se něčím jsoucím, zároveň na sebe berou provinilost, že se provinily vůči těm, co se nikdy nestaly a nikdy nestanou. A za to musejí vzít na sebe odpovědnost a trest. A trestem je, že také zaniknou. Zánik je důsledkem toho, že privilegium musí na sebe vzít riziko. Mně se zdá ta myšlenka velice hluboká.

Protože my víme, že to platí pro nás pro všechny. Narodili jsme se, sice ne proto, že žijeme, ale to, že žijeme, je velké privilegium. A musíme vědět, že to privilegium je zároveň spojeno s tím absolutním rizikem, že zase zanikneme. To je výzva k tomu, co máme dělat.

Takže já bych řekl, že dobré je lepší než nic. A když toho dobrého je víc, tak je to někdy lepší a někdy horší, musíme to měřit. Vždycky otázka dobrého je relativní věc. A když postavíme proti sobě dobré a nové, tak ta relativita v obou případech je jiná. V případě relativity dobrého jde o dobré a lepší. V případě relativity nového je to, co to už bylo, a co tu ještě nebylo. To je jiná relativita. A proto to nemůžeme postavit proti sobě.

Za druhé dobré vždycky a zejména to dobré, které je lepší než to méně dobré, musí vzniknout. Čili vždycky je to nové. Musí to být nové. A že něco může vzniknout nového, co není dobré, to je jenom naše zdání. Většinou to pak není dobré. Nám se jenom jeví, že to je nové, buď že to zvětší něco, co bylo zanedbatelné předtím, ale bylo špatné už předtím. Lidé se vždycky zabíjeli, ale válka je něco nového? To není nic nového, jenom kvantitativně to narostlo, že těch zabitých bylo víc. Lidé vždycky byli zotročováni, ale udělat systém otroctví znamená nic nového, nýbrž jenom nárůst, kvantitativní zmnožení toho, co už tady bylo předtím. A to má tendenci narůstat.

A to narůstání zla mně připadá, že je potřeba velmi pečlivě odlišovat od vzniku nového. To je mimochodem rozdíl, že my už třeba, když řekneme růst, tak myslíme vždycky nárůst kvantity. Na rozdíl od Aristotela, který kvantitativní nárůst považuje za jenom jednu a takovou tu nižší formu růstu. Růst znamená zdokonalování pro Aristotela. To je řecká tradice. Já ji nedoporučuji teď jako samostatně, ale jenom že my už ani tu řeckou tradici nedržíme docela. U nás se to vlivem novodobé *filosofie*, zejména vědy, růst chápeme jako narůstání co do kvantity a nikoliv zdokonalování. Tohleto zdůrazňuje třeba Georg

Picht, který byl také teologicky velmi dobře vzdělaný, a doporučuji vaší pozornosti Georga Pichta, který založil katedru *filosofie* na Heidelbergské univerzitě. Na teologické fakultě Heidelbergské univerzity. Takže podle mého soudu skutečně nové najít, co je skutečně nové, není jen tak na první pohled nové. Najít toto skutečně nové znamená také se dívat, jestli je to dobré. Až když něco není dobré, tak to určitě nové není. Jenomže nám se to může jevit jako nové, ale vlastně to nové není. Nové, skutečně nové, musí vznikat z něčeho, kdežto špatné vzniká ze starého. To je jenom nárůst starého.

Takže já bych to odpověděl takhle: na první pohled ta vaše námitka je v pořádku, možná že je dobré ji připomínat, protože samozřejmě, jestliže nevíme, co to je nové a jestliže máme jenom povrchní pohled, že to tady ještě nebylo – „Hleďte si kobylu, ta tu ještě nebyla“, jak zpívali Voskovec s Werichem – tak to není nové, že? To není skutečně nové. To je jenom, že v naší zkušenosti je to něčím, s čím jsme se dosud ještě nesetkali. A to neznamena, že to je nové. Nové právě není relativní vůči tomu, co my známe, nýbrž je to relativní vůči všemu, co tady už bylo. A to my ani nemusíme znát všechno. Takhle bych tedy vyřešil tento problém, který je sice velice abstraktní na první pohled, ale je praktický v tom smyslu, že opravdu orientovat se na nové je orientovat se na dobré. Mimochodem, zase teolog by to měl vědět, i když ještě ne úplně odškolený, protože nové má svůj jediný původ podle Izajáše, podle Deuteroizajáše, a to je Hospodin, to je stvořitel. Žádné nové není bez stvořitele. Stvořitel nemůže tvořit špatné věci, jak jsme říkali u Řehoře z Nyssy a vůbec řeckých církevních otců. Bůh se nebude zhoršovat ve svých výkonech. Všecko nové je vždycky lepší nežli to staré. A teď jde o to rozpoznat, co je to nové. A vy jste to předpokládal jako samozřejmé, že to samozřejmě každý pozná, co je to nové. To je právě ten omyl. My musíme velice bedlivě zjišťovat, jestli je něco nové, nebo ne. Když je to nové, tak je to od Hospodina a není to od člověka.

Jiný hlas: [nesrozumitelné] ...špatná náhoda... náhoda...

Hejdánek: Že to je špatná náhoda? To je náhoda. Kdo to říká? To říkají *kauzalisti*. *Pankauzalisti*. Všecko má svou příčinu.

Jiný hlas: Všecko má svou příčinu.

Hejdánek: No jo. A Aristoteles říká: a ta příčina má taky svou příčinu a ta zase příčinu a nejde to do nekonečna, nýbrž nakonec je první příčina. A učí nás, že první příčina, která je jedna jediná, je příčinou všeho toho množství různých druhotných příčin a těch následků. Ale vůbec nevykládá, jaký to dává *filosofovi* rozum, že jedna věc může být zdrojem, příčinou takové různosti. To prostě mně nedává rozum, protože kdyby na začátku byla jedna příčina, která by skutečně byla jedna, tak nemůže mít víc než jeden následek po mém soudu. A jak by mohla mít dva následky? To už by musela být vnitřně rozdvojená. A jak známo, rozdvojený dům spadne. To jsme v jiné tradici.

Ne, prostě to je nesmysl. Aristotelův nesmysl, který jsme přejali jako samozřejmé, že někde tam je ta první příčina. Naučili nás to už v dějepise, dodneška to *aristotelici*, tohleto nejlepší *tomisti*, tohleto pořád drží. Ale je to nesmysl. Jak může mít příčina, která je jedna, různé následky? Dokonce tak různé, jak vidíme v tomhle světě? To prostě není příčina. Jak může mít příčina vůbec nějaký následek, který je něco jiného než ta příčina? Humeova kritika *kauzality* spočívá v tomhle: buď *kauzalita* spočívá v tom, že se nic neděje, to je *causa aequat effectum*, říkali staří – příčina rovná se následek. Znáte to z chemie, když jste museli dělat chemické rovnice, že na levé straně i na pravé straně se musí stejný počet atomů každého prvku. Nemohlo vám tam nikde přebývat ani nikde nic chybět. Jenom se nepočítalo, co se děje s energií. To se nechalo stranou. Ale pokud jde o počet atomů, muselo platit, že se vlastně nic nestalo, jenom se seřadily ty atomy jinak. To je *causa aequat effectum*. Ve výsledku nemůže být ani víc, ani méně, než bylo v příčině.

A pak je druhá koncepce, dualistická, která naopak s *kauzalitou* počítá tak, že *causa*, příčina, je něco jiného, buď více, nebo méně, něco jiného než následek. Že v následku je méně než v té příčině. Ale pak je otázka, jak může být v následku něco méně než v příčině a jak může následek být něco jiného než příčina. Proč tomu tedy říkáme příčina a následek, když to spolu nesouvisí, každé to je něco jiného? Hume na základě toho usoudil, že to je jenom náš návyk, zvyk. My jsme zvyklí, že vždycky ráno vyjde slunce, ale

ono by také nemuselo. Jenom to je náš zvyk. My jsme na to přivyklí, že se to takto mění. To není nejlepší příklad, ale Hume ho používá. Dal by se vymyslet lepší, poněvadž my víme teď, že to závisí na něčem jiném než na tom, že vyjde slunce, že se otočí Země a tak dále, můžeme tu *kauzalitu* popsat lépe. On mluví takto o tom jednotném, například nemusí dojít k tomu, k čemu dochází každý den. A říká tomu *belief*, což je jedno ze slov, které se také překládá jako víra, špatně. My na to věříme, jsme přesvědčeni, je to přesvědčení, je to náš návyk. Víra jako návyk. To je zase něco jiného než *faith*.

Tedy Hume zkritizoval tu *kauzalitu*: buď to znamená, že se nic neděje a jenom to vypadá jinak, ale v podstatě je to totéž. To je to, co si představovali Démokritos a Leukippos, že ty atomy nějak padají shora a teď to vypadá jako tyhle kuličky, které tam nějak drží nějakými háčky u sebe, ale vlastně se nic neděje, padají stále dolů.